Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâc-i Rumât Adlı Eserinde Geçen Okçuluk Terimleri Üzerine

Doç. Dr. İlhan Uçar

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8930-5756>

Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sakarya – TÜRKİYE

Sefanur Akyıldız

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0698-8596>

Yüksek Lisans Öğrencisi / Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bil. Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sakarya – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 27.04.2020

Kabul: 12.06.2020

On-line Yayın: 25.06.2020

Anahtar Kelimeler

Türk Okçuluğu

Okçuluk Terimleri

Mehmed Emin Vahîd Paşa

Minhâc-ı Rumât

Araştırma Makalesi

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.43817>

Öz

Türk milletinin okçulukla tanışması binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. İslamiyet'ten önce olduğu gibi İslamiyet'ten sonra da varlığını sürdürmüştür. Eskiden okçuluk daha çok askerî amaçlı yapılırken günümüzde ise eğlence unsuru ve spor amaçlı varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Okçuluğun esasları ile ok ve yay yapımı üzerine birçok eser yazılmış, okçulukla ilgili Hz. Muhammed'in söylediği pek çok hadis toplanmıştır. Böylece Türk Okçuluğu etrafında birçok geleneğin ve büyük bir kültürün oluşması sağlanmıştır.

Minhâc-ı Rumât da okçulukla ilgili kaleme alınan eserlerden biridir. Eser, 1805 yılında Osmanlı devlet adamı ve sefiri olan Mehmed Emin Vahîd Paşa tarafından yazılmıştır. Yedi bölümden oluşan eserin içerisinde pek çok hadis ve ayet yer almaktadır. Eserinde Vahîd Paşa; tefsir, hadis, fıkıh, siyer gibi alanlarda bu alanların usta kişilerine danışarak eserini kaleme aldığını belirtmiştir. Eserinde ok ve yay, menziller, ok atış usulleri, ok atmanın fazileti, usta okçular, okçuluk üzerine söylenmiş hadisler, ok meydanlarında uygulanan ayin ve adap kuralları, menzil yarışmaları gibi birçok konuya yer vermiştir. Okçuluk hakkında yazılmış eserlere bakıldığında okçuluk tarihinin Hz. Âdem ile başladığı görülmektedir. Mehmed Emin Vahîd Paşa da eserinde Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar birçok peygambere ve kıssaya yer vermiştir.

Bu makalede Geleneksel Türk Okçuluğu ile ilgili genel bir bilgi verilerek Minhâc-ı Rumât'taki okçuluk terimleri ve kavramları anlatılmaya çalışıldı. Böylece Geleneksel Türk Okçuluğu için ayrı bir değer taşıyan Minhâc-ı Rumât'taki terimlerin tanınması ve kazanılması sağlanacaktır.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Uçar, İ. ve Akyıldız, S. (2020). Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâc-i Rumât Adlı Eserinde Geçen Okçuluk Terimleri Üzerine. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 80, Summer, p. 117-138.

About the Archery Terms From Mehmed Emin Vahîd Pasha's Minhâc-ı Rumât

Assoc. Dr. İlhan Uçar

Sakarya University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Turkish Language and Literature,
Sakarya – TURKEY

Sefanur Akyıldız

Master Student / Sakarya University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Sakarya – TURKEY

Article History

Submitted: 27.04.2020

Accepted: 10.06.2020

Published Online: 25.06.2020

Key Words

Turkish Archery

Archery Terms

Mehmed Emin Vahîd Pasha

Minhâc-ı Rumât

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.43817>

Abstract

History of archery as a part of Turkish culture is very long. Its presence continued after being sold on Islam in the same way it was before it. During the history, archery was a method used in wars and today it is mostly the kind of entertainment and sport. There are many pieces written about archery basis and making of arrow as well as many hadiths which represent opinion of Prophet Muhammad about these topics. That is why archery has a very important place in Turkish tradition and culture.

One of the works about archery is Minhâc-ı Rumât. It was written in year 1805 by Ottoman statesman Mehmed Emin Vahîd Pasha. In this piece, which is formed of seven chapters, there are many hadiths and Quranic verses. Vahîd Pasha imports that, while writing about commentary (tefsir) , hadith, canon law (fıkıh), siyar (siyer) etc., he consulted with the experts of these religious areas. In this piece there are parts about arrow, ranges, virtues and methods of arrow shooting, some arrow experts, hadiths about archery, ritual and tendency rules in the archery arenas as well as renege competitions etc.

While researching the works about the archery we see that their history started in period of a prophet Adem. Mehmet Emin Vahîd Pasha mentioned prophets, beginning with Prophet Adem until the time of Prophet Muhammad and also added some parables. In this paper I tried to explain archery terms and notions from book Minhâc-ı Rumât and also to give some general information about Traditional Turkish Archery. In this way, terms in Minhâc-ı Rumât, which carry a great value for Traditional Turkish Archery will be recognised and gained.

GİRİŞ

Okçuluk, yüzyıllar öncesine dayanmakla beraber insanlık tarihi açısından derin bir geçmişe sahiptir. Okçu kavimler, göçebe toplumlardı. Bu yüzden onlar için çadır, at, ok ve yay büyük önem taşımaktaydı. İskitler, Sakalar, Medler, Persler, Partlar, Asurlular, Moğollar, Araplar, Hunlar, Göktürkler, Altaylar, Selçuklu, Osmanlı, İran, Suriye, Doğu Türkistan ve daha sonra Batı dünyası da olmak üzere birçok devlette okçuluk zaman içinde gelişerek büyük bir gelenek ve kültür haline gelmiştir.

Türklerin ok ve yay verdiği değer çok eskiye dayanmaktadır. “Türkler, Orta Asya’dan Anadolu’ya Anadolu’dan Balkanlara kadar uzanan coğrafya içinde, kendi savaş kültürüne ait olan ok ve yay özelliklerine, karşılaştığı kültürlerle ait olan ok ve yay özelliklerini de katarak savaşlarda kullanmıştır” (Gürgendereli, 2015:1316). Ayrıca ok ve yay milletlerin inanç dünyasını da etkilemeyi başarmıştır. “Pagan dönemlerinden beri Türkler için ok ve yay hakimiyet sembolüyüdü. Hakan tahtında otururken elinde ok ve yay tutardı; komutanlarını toplamak için onlara anlamı belli, değişik oklar yollardı; çetirlerinde, damga ve sikkelerinde ok ve yay resmi vardı. Okçu millet olan Moğollarda ok ve yay kutsaldı; en değerli armağanıydı; yayı elinden düşürmek yahut oka basmak bağışlanmaz bir suçtu” (Yücel, 2015:4-5).

“XIV. yüzyıldan itibaren kaleme alınan okçuluk risâlelerinde Taberî’ye atfolunan rivayete göre ok ve yay, ekinlerini yiyen kuşları öldürsün diye Hz. Âdem’e Cebrail eliyle Allah tarafından gönderilmiştir. Bunların ne olduklarını soran Hz. Âdem’e Cebrail yayı göstererek “bu Allah’ın kuvveti”, oku göstererek de “bu Allah’ın şiddetidir.” demiş ve ona nasıl atılacağını öğretmiştir. Buna göre ok ve yay cennetten çıkmış ve onları Allah yollamıştır. Allah’ın Cebrail eliyle gönderdiği bu silah, İslam ümmeti tarafından kutsal bir emanet olarak kabul edilmiştir” (Göksu, 2018:103). “Her meslekle ilgili bir peygamber olduğu gibi okçulukla ilgili peygamberin Hz. İbrahim olduğu da rivayet edilmektedir. Ayanoglu’nun İmam Suyûtî’den naklettiğine göre “kavs-i Arabî”yi yani yayı ve oku Hz. İbrahim icat etmiştir. Çocukları İsmail ve İshak için ayrı ayrı kavisler yapıp onlara bunun nasıl kullanılacağını öğretmiştir.” (Özkafa, 2018: 1643)¹

“Hz. Peygamber’in okla ilgili buyurduğu birçok hadis oluşan bu manevî hüviyetin çerçevesini oluşturmuştur. Özellikle Hz. Peygamber’in “Çocuklarınıza ok atmayı ve Kur’an okumayı öğretiniz.” hadisinden hareketle ok atmanın önemine dikkat çekilerek Hz. Peygamberin hiçbir fen için bu kadar çok hadis buyurmadığına dikkat çekilmektedir” (Uçar, 2013: 4).

“Okçuluk, Türk yaşamının hemen her alanında etkili olmuştur. İlk Türk alfabesi olarak kabul edilen Göktürk alfabesinde “ko, ok” şeklinde telaffuz edilen “ok” harfinin bulunması, okun Türk yaşamına ne derecede sirayet ettiğinin kanıtı olarak gösterilebilir. Ok ve yay, Türklerde gökyüzünün çadır olduğu bir dünya devleti kurma düşüncesinin bir sembolü olarak ilk defa Oğuz Kağan destanında karşımıza çıkmaktadır”(Şenarslan, 2018 :413). Dede Korkut Hikayelerinde de yiğitlerin ok atmaları, okçuluk ve okçuluk müsabakalarından bahsedilmektedir. Yalnızca erkeklerin değil hatun kişilerin de ok attığı bilinmektedir. “Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Boyını Beyan Eder Hanum Hey”² adlı hikayede Banu Çiçek’in ok atması buna örnektir. “Türk dilinin en müstesna eserlerinden biri olan Kâşgarlı Mahmud’un eseri Divânu Lugâti’t-Türk’te okçulukla ilgili birçok terim kullanılmıştır. “azak, azuk, bağır, bağırlamak, başak, borı, çırguy, çuram, karvı, kesme, kiriş, kiş, kiş kurugluk, kiş kurman, ok, okçı, okluk, oktam, oktaş, toz, ya, yeten” bunlardan bazılarıdır”(Uçar, 2015: 89). Okçuluk, Türk

¹ Erhan Göksu’dan ve Fatih Özkafa’dan alıntı yapılan bu kısımda yer alan bilgileri, Minhâc-ı Rumât adlı eserin İstanbul Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları, H. 623 Koleksiyonunda bulunan nüshasında da görmekteyiz. “Mehmed Emin Vahîd Paşa, Minhâc-ı Rumât, 4b-5a.”

² Ergin, Muharrem, (1994), Dede Korkut Kitabı 1 Giriş-Metin- Faksimile, TDK, Ankara.

Destanları, Dede Korkut Hikayeleri, Divânı Lugâtî't-Türk gibi birçok anıt eserimizle günümüze kadar gelmiştir. Osmanlı Devleti zamanında da pek çok eser yazılmıştır. "Osmanlılarda kemankeşlik (okçuluk) konusundaki eserler, genellikle bu sanatı bilen kemankeşler tarafından hazırlanmıştır. On yedinci yüzyıla kadar top, tüfek gibi ateşli silahlarla birlikte en etkili uzak mesafe silahı olarak önemini koruyan kemankeşlik, kavnâme (yay üstüne), tîrendâzân (okçular), remy (ok atma) adlı risaleler şeklinde, bu dönem Osmanlı askerlik yazımının büyük çoğunluğunu oluşturur. Osmanlılar birçok sahada olduğu gibi, kemankeşlik konusunda da, İslam uygarlığındaki gelişme ve yazımdan etkilenmiştir. Bu etki, okçuluk ile ilgili yazılmış bütün eserlerde kendini gösterir" (Bir, Kaçar vd., 2006 : 54).

Mehmed Emin Vahîd Paşa, Osmanlı devlet adamı ve sefiridir. Kilis'te Nusayf ailesinden olan Vahîd Paşa, daha küçük yaşta babasını kaybetti. Daha sonra bir Baltacıyla evlenecek olan annesiyle göç etti (Baltacı Osman Hulusi Efendi). Bu da onun "İstanbul" diye anılmasına sebep oldu. Devlet dairesinde malf kâtip olarak başlayan Vahîd Efendi daha sonra baş kâtip ve 1806 yılında da Evkâf Müdürü oldu. (Süslü, 1989: 613) "Daha sonra 1809'da reîsülküttâb vekili, 1811'de Tophane nazırlığı, 1812'de Tersane emînliği gibi görevlere getirildi. 20 Eylül 1814'te vezirlik rütbesi verildi. Daha sonra 1824'te Halep valiliği, 1827'de İstanbul muhafızlığı, 1828'de ise Bosna valiliğine getirildi. Hayatına bunca görevle birlikte bir sürü sürgünü de sığdıran ve aynı zamanda devlete siyasi ve askeri açıdan çok önemli hizmetlerde bulunan Vahîd Paşa, son görevi olan Bosna Valiliği için göreve giderken 2 Safer 1244'te (14 Ağustos 1828) Çanakkale'de vefat etti ve Geyikli köyüne gömüldü. Vahîd Paşa, 1811'de Kütahya'da büyük bir kütüphane yaptırmıştır. Bu kütüphaneyi bu şehirde talebenin ve ulemânın kitap bulmaktaki sıkıntısını gördükten sonra yaptırdığı belirtilir. Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâc-ı Rumât adlı eseri dışındaki eserleri şunlardır; Sefaretnâme-i Fransa, Risâle-i Vahîd Efendi, Târîh-i Vak'a-i Sakız"³

İstanbul Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları, H. 623 Koleksiyonundaki nüshasını incelediğimiz Minhâc-ı Rumât adlı eser, Hicri 1219/ Miladi 1805 yılında nesih yazısıyla yazılmıştır. Eser her sayfada 17 satır olmak üzere 70 varaktan oluşmaktadır. İçerisinde yedi bab, okçuluğa dair 40 hadis ve bu hadislere rivayet eden ravîyelerle birlikte birçok ayet yer almaktadır. Eserde ilk olarak besmele-i şeriften sonra dönem itibarıyla klasik methiye girişine uygun Arapça şükür ve hamt edilir.⁴ Ayrıca eserin içerisinde:

**"târ-ı kavş-ı eser hayra hadeng-i tahsîn
taçılursa nazar-ı halka olur şâyeste
siper-i ta'n ola bu nesre ve vahîda yârân
oldı çün rişte-i tanzîmî şikeste-beste"** ⁵ gibi birçok kıt'a ve beyite de yer vermiştir.

Eserin ilk kısmında yazar bu eseri yazarken tefsir, hadis, fıkıh siyer alanlarında usta kişilere danıştığını belirtmiştir. Yazar, eserini kademe kademe anlatmıştır. Eser yedi bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde **"bâb-ı evvel tîr ü kemânun bidâyet zühûrî beyânındadır"**, 2. Bölümde **"bâb-ı sâni pîr-i rumât olan sa'd bin ebî vaqqâş hazretlerinin hâl ü şân ü neseb-i zî-şânlarını müzekkirdür"**, 3. Bölümde **"bâb-ı sâlis gâzâ niyyetine ok atmanın sevâbı ve ba'dü't-talîm-i remy sihâmı terk eyleyenler hakkında der-kâr olan itâbı muta'zamın şeref-şudur olan ehadîs-i meşhûreyi câmi'dür"**, 4. Bölümde **"bâb-ı râbi"**

³ Bu kısımda anlatılan bilgiler İslam Ansiklopedisinden elde edilmiştir. "İslam Ansiklopedisi (2003), Mehmed Emin Vahîd Paşa maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 28, s. 468-469, Ankara."

⁴ Bu kısımda Vahîd Paşa'nın Minhâc-ı Rumât adlı eseriyle ilgili bilgi verilirken İstanbul Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları, H. 623 Koleksiyonunda bulunan nüshası esas alınmıştır.

⁵ Bu kısımda bilgi verilirken Minhâc-ı Rumât adlı eserin İstanbul Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları, H. 623 Koleksiyonunda bulunan nüshası esas alınmıştır. "Mehmed Emin Vahîd Paşa, Minhâc-ı Rumât, 70b/1-4."

ok yarışmanın uşul şer'a muvâfaqatı şüretlerinde ba'zı mesâ'ili muhtevîdür", 5. Bölümde "bâb-ı hâmis ok meydânında mer'î olan âyîn ü âdâb-ı kemânkeşânı havîdür", 6. Bölümde "bâb-ı sâdis ok atmanın ba'zı kıvâ'idini müştemildür", 7. Bölümde "bâb-ı sâbi' istanbul ok meydânında hâlâ mevcûd olan menzillerün ahvâlini tarîfden ibâretdür".⁶

Eserde okçuluk adabı, kuralları ile Arap ve Türk kavs-nâmecilerinin de anlatıldığı görülmektedir. Hz. Âdem'den itibaren Hz. Muhammed'e kadar birçok peygambere ve okçulukla ilgilenen Osmanlı padişahlarının da çalışmalarına değinilmiştir. Ayrıca eserde o dönemlerde yaşamış olan pehlivanlar, almış oldukları menziller ve talimleri de anlatılmaktadır. Ok atacak kişilerin fiziksel yapısından ve ok atma duruşlarından, okun hedefe vardıktan sonraki aldığı isimlerden de bahsedilmektedir. Yay yapımından da bahsedilen eser de sahabelerin oklarından ve Hz. Muhammed'in okçulukla ilgili söylediği kırk hadis-i şerifi ile birlikte onun ok atmanın önemine dair kıssaları anlatılmaktadır. Eser içerik olarak bu konular ve bu konulara ait fasıllar şeklinde ilerler.

Eserin Türk ve dünya kütüphanelerinde bulunan nüshaları şunlardır:⁷

1. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, NEKTY01655 Koleksiyon: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane Nadir Eserler Kütüphanesi, 66 sayfa, 227x131 mm. 17 satır. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih yazı. İstinsah Tarihi: 1219/1804. Vahid Muhammed Paşa adına kayıtlıdır.

2. Almanya Millî Kütüphanesi, Ms. or. oct.3354 Koleksiyon: Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, 71 yaprak, 205x125-125x60 mm.17 satır. Açık sarı suyolu filigranlı kağıt. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih. İstinsah tarihi:1219/1804.

3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, MC Yz K 0423 Koleksiyon: İ.B.B Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler, 71 yaprak, 220x130-130x65 mm. 17 satır. Eser okçulukla ilgilidir. Âyet ve hadislerin altı kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Yapraklar rutubet lekeli. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Arap-nesih. İstinsah Tarihi: 1219/1805.

4. İstanbul Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları, H. 623 Koleksiyon: Topkapı Sarayı Müzesi Türkçe Yazmaları, 70 yaprak, 220-125 mm. 17 Satır. Aharlı kâğıt. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı. Miklepli kırmızı deri ve ebru cilt. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih. İstinsah tarihi: 1219/1805.

5. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, NEKTY00746 Koleksiyon: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane Nadir Eserler Kütüphanesi, 65 sayfa, 198x131 mm. 17 satır. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih. İstinsah Tarihi: 1220/1805. Vahid Muhammed Paşa adına kayıtlıdır.

6. İngiltere Millî Kütüphanesi, Or. 10884 Koleksiyon: İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları. İstinsah tarihi: 1233/1818.

7. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, NEKTY04325 Koleksiyon: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane Nadir Eserler Kütüphanesi, 59 sayfa, 210x120 mm. 19 satır. Cildin cinsi: Mor muşamba, yazma tezhipli. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih. İstinsah Tarihi: 1240/1824. Vahid Muhammed Paşa adına kayıtlıdır.

8. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, NEKTY03647 Koleksiyon: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane Nadir Eserler Kütüphanesi, 59 yaprak, 206x146 mm. 21 satır. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Rika. İstinsah Tarihi: 1244/1828. Vahid Muhammed Paşa adına kayıtlıdır.

9. İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, NEKTY02731 Koleksiyon: İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphane Nadir Eserler Kütüphanesi, 67 sayfa, 205x130 mm.17 satır. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih. İstinsah Tarihi: 1244/1828. Vahid Muhammed Paşa adına kayıtlıdır.

⁶ Bu kısımda bilgi verilirken Minhâc-ı Rumât adlı eserin İstanbul Topkapı Sarayı Türkçe Yazmaları, H. 623 Koleksiyonunda bulunan nüshası esas alınmıştır. "Mehmed Emin Vahîd Paşa, Minhâc-ı Rumât, 3b-4a."

⁷ TURAN, Selami, GÜRBÜZ Fuat (2019), **Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâcü'r-Rumât Adlı Eseri**, Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:5, Sayı:2 s. 62-64.

10. Millî Kütüphane, 06 Mil Yz A 8696 Koleksiyon: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 58 yaprak, 178x120-115x70 mm. 17 satır. Cedit kağıt. Tezhip: Serlevha sulu boyalı, kenarları kahverengi meşin, yüzeyleri ebrû kâğıt kaplı mukavva bir cilt içerisinde. Eser; okçulukla ilgilidir. Bazı yapraklar rutubet lekeli, ketebe kaydı silinmiştir, 1. yapraktan itibaren noksandır, cetveller kırmızı mürekkeple. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih.

11. Millî Kütüphane, Mf1994 A 2067 Koleksiyon: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, 1 mikrofilm makarası içerisinde. Cilt: 35 mm. Yerel Yer Numarası: Mf1994 A 2067 Muhammed Vahid adına kayıtlıdır. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih.

12. Kütahya Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, 823 Koleksiyon: Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, 69 yaprak, 210x125-125x65 mm. 17 satır. Siyah meşin miklepli cilt. Eserin fihristi vardır. Âyet ve hadislerin altı, kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Eserin yazıldığı hattın cinsi: Nesih.

Minhâc-ı Rumât'ta Okçuluk Terimleri ⁸

'acem yayı :<Ar.+T. Bir yay çeşidi. Acem yaylarının kabzaları yay durumuna göre küçük, iki tarafı oldukça yassı ve kalın, başları ince ve eşek kemiğinden, iki tarafı üçer parça kemikle kemiklenir. Pek çoğunun üstüne sinirlenmiş kemik kaplanmış, işlemesinden başka bir güzelliği bulunmaz.

ağac pîşrev :<T.+Far. Çam ağacından yapılan ve her türlü idmanın yanında puta ya da menzil atışı da yapılan ok çeşididir. Ağaç okları yapmak için kesilecek çam ağaçları, genellikle sonbaharın son günlerinde, ağaç suyunu iyice çektiği vakit kesilirdi.

ağalar menzili :<Moğ.+Ar. bk. "menzil-i tayyib reyhân ağa e'l-meşhûr be-menzil-i ağalar".

ağa-yı dârüssa'âde :<Moğ.+Ar. "menzil-i ağa-yı dârü's-sa'âde nâm-ı diger beş direk". bk. "beş direk menzili".

ağa-yı dârüssa'âdetü's-şerîfe :<Moğ.+Ar. "menzil-i ağa-yı dârü's-sa'âdetü's-şerîfe". Bahsedilen menzil, Bilal Ağa Menzili'dir. Ayak taşı, Hacı İsmail Menzili'nin ayak yeri yakınında küçük mermer bir taştır.

aḥî (menzili) :<Ar. bk. "parpol menzili".

âḥz -ı kemân :<Ar.+Far. Yay almak.

aḥmed ağa (menzili) :<Ar. +Moğ. Ok meydanının en eski menzili olan Mir'alem Ahmed Ağa menzili, ayak yeri Tekye önündeki mezarlığın başında bulunan kırık mermer taştır.

Kanuni devrinin en ünlü kemankeşi olan Mir'alem Ahmed Ağa tarafından açılmıştır.

'ali bālî menzili :<Ar. Ayrancı Menzili olarak da bilinen Ali Bali Kapudan Menzili'nin ayak yeri Ahi Menzili ve Haydar Menzili arasındaki kalın kısa bir mermerdir. Baş taşı ise Çizmecî Menzili'nin ayak taşına yakındır.

âmâc-gâh :<Far. Nişan yeri, nişan atılacak yer.

ana taşı : Başlangıç yerine dikilen taş. Bir menzilde dikilen ilk taştır. 900 gezden aşırı olması şarttır. Atış yönünü belirtmesi ve daha sonra kırılan rekorların aykırı (salkı) olup olmadığını belirtmesi bakımından önemli bir taştır.

'arabî yay :<Ar. +T. Arap kavmine ait olan yay. bk. "ḳavs-ı 'arabî"

arḳırî : bk. "arḳırî menzili".

⁸ Terimlerin anlamları verilirken özellikle İlhan Uçar'ın Abdullah el-Kâtip'ten aktardığı "Ok Atıcılığının Kuralları" Kavaidü'r Remy adlı eserinden, Ünsal Yücel' in Türk Okçuluğu adlı eserinden, Mehmed Emin Vahid Paşa'nın çeviri yazı alfabesine aktardığımız Minhâc-ı Rumât adlı eserinden, Mehmet İnan'ın Osmanlı İmparatorluğu'nda Okçuluk Spor ve Temel Teknikleri adlı çalışmasından, Ali Tunç'un Osmanlı Devleti'nde Spor (Okçuluk) adlı çalışmasından ve kaynakçada belirtilen diğer eserlerden yararlanılmıştır.

- arķırı menzili** :<T.+Ar. Ayak yeri Kanlar eşmesi'nin güneyindeki tepenin başından 130 gez gerideki taştır. Baş taşı ise Kanlı Köşk'e 250 gez uzaklıktadır.Bütün menziller şast yönüne ayrıķı olduğu için menzile bu ad verilmiştir.
- arslan-zâde menzili** :<T.+Far.+Ar. Poyraz havasıyla atılan Abdülbaki Efendi Menzili olarak da bilinen bu menzili, Arslanzade Abdülbaki Efendi yeksüvar okuyla açıp ana taşı diktirmiştir.
- aşabe** :<Ar. 1. Yayın bir kısmı. 2. Sargı, bağ. 3. Sınır.
- aşhâb-ı remy** :<Ar. Okçulukla uğraşan sahipler, ashap.
- aşuri atmak** : Bir menzilde herhangi bir taşın ilerisine atarak o taşın önüne geçmeye denir.
- atıcı** : Bir kişiye atıcı denilmesi için azmayış okuyla 800, pişrev okuyla 900, puta okuyla 300 adet atış yapması, ustasından kabza alması gerekirdi. Bunları yapan kişiye atıcı denilir ve menzil atışlarına izin verilir.
- atış** : Atış.
- atış günleri** : Ok meydanında toplanılarak çeşitli yarışların yapıldığı pazartesi ve perşembe günleridir.
- atış mahalli** :<T.+Ar. bk. "atış yeri".
- atışmak** : Atışmak. Ok atma yarışı gibi yarışlarda kullanılan bir terim.
- atış yeri** : 1.Ok koşullarının yapıldığı açık alan. 2. Menzil atışlarında okçuların durup atış yaptıkları yer, ayak yeri. 3. Bilek siperinde siper kuyruğunda ok ucunun duracağı yer, bilek siperi, siper kuyruğu.
- atış zamânı** :<T.+Ar. Ok meydanında atışların başladığı ikinci zamanı sonrası.
- avâz-ı tîri** :<Far. Isık oku.
- ayak taşı** : Bir menzilde kemankeşlerin atış yapacaklarını gösteren taş.
- ayak taşları** : bk. "ayak taşı".
- ayak yeri** : Menzil atışının yapıldığı, ayak taşının bulunduğu yer.
- ayazma** :<Rum. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.
- ayırıcı** : Oku iç kabzaya kadar çekebilen, iç kabzadan atış yapabilen kemankeş, iç kabzadan atmak. İrici, ayırıcı, ayırtlayıcı olarak da görölmektedir.
- ayırıcı pehlevân** :<T.+Far. bk. "ayırıcı".
- âyîn** :<Far. Ok meydanında geçerli olan kurallar ve yapılan merasime denir.
- azmâyiş** :<Far. Bir ok çeşidi. Azmayış okunun iki çeşidi vardır. Bir cinsi iki buçuktan üç buçuk dirheme kadar bakkam, gez, demir temren ile sala koşusuna tahsis edilir. Bir çeşidi de gez ve temren yalnız sahiplerine göre haki oktan ağır, kanat kuğu, kuyruk karabatak ve başka oklardan olursa haki ok gibi yeleklenip meseka atılır. Her iki cinsinde boyları mimari zira' ile yirmi bir parmak. Birbirinden farkı ağırlığı ile çubuğunun en üstünden olur.
- azmâyiş (menzili)** :<Far. "menzil-i azmâyiş 'ali ağa". Ayak taşı Tekye Menzili'nin ayak yeri olan Top Taşı'dır. Baş taşı Arkırı Menzili'nden aşırı Hasköy'e yakındır. Menzil azmayış okuyla açılmıştır.
- bâlâ-yı çeşme-i zenân** :<Far. Yüksek Karılar Çeşmesi, İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.
- bâlî kâpüdân** :<Ar.+İt. 'arabacı 'ali menzili'nin diğer adı. bk. "ali bâlî menzili".
- baş taşı** : Bir menzilin en ileride bulunan taşı rekor kırılıp dikilen her taş yeni rekor kırılıncaya kadar o menzilin baş taşı sayılır.
- baş taşları** : bk. "baş taşı".
- batı lodos** :<T. +Rum. Batı yönünden esen lodos rüzgârı. Rüzgârın hangi yönden estiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.
- behrâmî** :<Far. Rüstem-i pertab atış tarzıyla atılan oklara denir. bk. "rüstem-î pertâb".
- bêş direk** : bk. "bêş direk menzili".

- bêş direk menzili** :<T.+Ar. Ayak yeri, Kanlar Çeşmesi ötesinde Mir'alem Ahmet Ağa Menzili ile Lodos Lenduhası Menzili baş taşları arasında bulunan kısa mermer taştır.
- bêş taşlar** : Ok meydanında kible menziliyle atılan zihgirci yeri.
- beyza** :<Ar. Hz. Muhammed'in beş tane yayı bulunmaktaydı. Beyza, bunlardan birinin adıdır.
- biñci kemânkeş** :<T.+Far. Bin gez mesafeye ok atabilen kemankeş.
- biñciler** : Menzil (uzun mesafe) atışlarında okçular, atış mesafelerine göre dahil oldukları sınıflar içinde yarışarlardı. Birinci olarak ihtiyarlar, ikinci dokuzyüzcüler, üçüncü binciler ve dördüncü binyüzcüler olmak üzere menzil atışlarında dört sınıf bulunmaktadır. Bincilerin oluşturduğu grubun yarışmalarına baş koşu, birinci koşu da denilirdi. Dokuzar pişrev okuyla atış yapıldı. İki bayrağın oluşturduğu seksen gez aralıklı koridor içinde en uzağa atan okçu yarışmayı kazanırdı.
- biñyüzcü** : Menzil atışlarında okçular dört sınıfa ayrılmıştı. Bunlardan biri dördüncü sınıfta yer alan binyüzcüler; bin yüz gez uzaklığa ok atabilen atıcılardı. Bincilerin yarışında olduğu gibi buna da baş koşu denilmekteydi. Binyüzcüler pişrev cinsi on bir ok atarlardı. İki bayrağın oluşturduğu seksen gez aralıklı koridor içinde en uzağa atan okçu yarışmayı kazanırdı.
- biñyüzcü pehlevân** :<T.+Far. Bin yüz gez mesafeye ok atabilen kemankeş. Sınıflamada en yüksek derece.
- boğaz** : 1. Oku yirmi dörde bölmek suretiyle yirmi dört derece tabir ederek gez dudaklarından dört derecesi. 2. Okun yelek takılan baş ve boynu arasındaki kısmı.
- bostancı hâki menzili** :<Far.+Ar. Ayak yeri, Puta Deresi başında, Uncu Şüca Menzili ayak yerinin biraz ilerisinde bulunan kısa mermer taştır. Baş taşı Tersane Bahçesi'nin üst yanındadır.
- boy** : 1. Menzil müsabakatı için yapılan tımarlı yayların boyu, on tutam olanlarına veren ad. 2. Ok boyu. 3.Uzunluk.
- boynuz** : Yay yapımında kullanılan su sığırı, keçi boynuzu yahut öküz boynuzu. Yayda kullanılan boynuz "Yay kemiği" de denilir.
- burmalı hâcer** :<T.+Ar. Burmalı taş. Beşir Ağa Menzili'nin taşı.
- burmalı taş menzili** :<T.+Ar. Diğer adı Beşir Ağa Menzili (Hafid Molla 7 Menzili) olarak da geçen Burmalı Taş Menzili'nin özelliği ana taşının Yusuf Deresi üstünde olan yamaca yakın düz yerdeki burmalı uzunca musanna bir taş olmasından kaynaklanmaktadır. Ayak yeri ise Tekye Menzili'nin ayak yeri Top Taşı'na yakın Kağıthane yolu üzerinde bulunan kısa şeşhaneli mermer taştır.
- ca'fer beg menzili** :<Ar.+T.+Ar. bk. "ca'fer menzili".
- ca'fer menzili** :<Ar. "Hacı İsmail (Cafer) Menzili." Ayak yeri Ahi Menzili'ne yakın yerde eğrice taştır. Baş taşı, Çoban Çeşmesi'nin üst yanındaki Karlık'tan ötededir.
- ca'fer şâdık beg menzili** :<Ar.+T.+Ar. Ayak yeri Kağıthane yolu üzerinde Ekşi Menzili bitişiğinde kısa mermer taş olup baş taşı Yahudi mezarlığı yanındaki Ayazma'nın altında düz yerde bulunan mermerdir.
- cây-ı kadem** :<Far.+Ar. Ayak yeri. bk. "ayak yeri".
- celîle-i tîrendâzân** :<Ar.+Far. Büyük okçular.
- cerrâh menzili** :<Ar. Ayak yeri Arkırı Menzili ayak yeriyle Zihgirci Menzili ayak yeri arasındadır. Baş taşı Sinan Paşa Cami'nin kapısı yakınındadır. Menzilde Cerrah Ali Bey'den sonra bir süre atılmadığı için menzile bu ad verilmiştir.
- cile** :<Far. bk. "çille".
- cizmecî menzili** :<T.+Ar. Diğer adı Çullu Menzili olan bu menzilin ayak yeri Hacı İsmail (Cafer) Menzili ile Arabacı (Ali Bali) Menzili arasındaki mermer taştır. Baş taşı Bahtiyar (Putu) Deresi'ndedir. "menzil-i cizmecî".

çakıllı depe : İstanbul Okmeydanı'nda Kağıthane yolu üzerinde olan bir yer adı.

çarh :<Far. Ayak yardımıyla kurulan, kolları çelikten yapılmış harp yayı, arbalet. Ayak yayı, zemberek de denir.

çekiş édmek: Yay çekme.

çeşme-i zenân :<Far. bk. "kârlar çeşmesi".

çift :<Far. " menzil-i çifte ve nâm-ı diger bês taşlar ve sekbân xulı ". bk. sekbân xulı menzili".

çille :<Far. Çok katlı ham ibrişimden yapılan yay kırı.

çoban çeşmesi :<Far. Ok meydanında bulunan çeşmelerden biri 17. yüzyılda yapılmıştır.

çullı : "menzil-i çullı nâm-ı diger memi çebebi, menzil-i cizmeci nâm-ı diger çullı". bk."cizmeci menzili".

çullı feruuh menzili :<Ar. bk. "cizmeci menzili".

defterlü kemânkeş :<Ar.+Far. Okçular Sicili'ne kayıtlı, kabza almış olan kemankeş.

delikli kaya : Ayak taşının üzerinde bir oyuk bulunduğu için menzil delikli kaya diye anılırdı. Diğer adı Tozkoparan Menzili' dir.

demren : Temren. demir, kurşun veya kemikten yapılan okların ucuna takılan parçaya verilen addır.

demrenciler : Temren yapan sanatkârlar.

demrensiz : Okta demrenin takılı olamama hali.

depe başı : İstanbul Okmeydanı'nda olan bir yer adı.

deri : Hayvanın boynuzlarından yay, derisinden kırı yapılmaktadır.

deste deste :<Far. Ok destesi. Yarışmalarda kullanılan puta oklarının aynı cins ve ölçüde olmaları gerektiğinden desteler halinde satılır. Eserde deste halinde pişrev oklarından bahsedilmektedir.

dest-kemân :<Far. Yay çekken kuvvet.

devâtçı :<Ar. "menzil-i devâtçı". Ayak yeri Çoban Çeşmesinden yukarı Gölcük başında küçük köfeki taşıdır. Baş taşı Piyale Paşa Camisi yakınında, bayırın eteğindedir. Yıldız Poyrazı havasıyla atılmıştır. Bu menzil Ünsal Yücel'in kitabında Divitçi Menzili olarak geçmektedir.

deveboynu : Ok meydanında Hacı Süleyman Menzili'nin üst yanında olan Deve Boynu denilen bir yerdir.

dik atlamak : Oku havalandırarak atmak. Uzağa atlamayacağı için bu atış kabul edilmezdi, havalı atış.

dirhem :<Ar. Okkanın dört yüzde birine eşit olan, 3,207 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

dirhem-i kemân-ı mu'teber :<Ar.+Far.+Ar. İtibarı olan, değer gören bir ağırlığa sahip olan yaya denilmiştir.

dirhemli :<Ar. Dirhemi olan.

dirhem menzili :<Ar. Bir menzilin, o menzildeki özel atış şartı "dirhem menzili "dir. "menzil-i 'abdu'l-lah efendi nâm-ı diger dirhem menzili". Ayak yeri Top Yeri (Hasan Taşı) Menzili ile Kızlar Ağası taşının arasındaki taşıdır.

eksükci : Üstadlar önünde oku istenilen şekilde atamamak.

ekşi : "menzil-i ekşi". bk. "ekşi menzili"

ekşi menzili :<T.+Ar. Ayak yeri Sekbankulu Menzili'nin ana taşıdır. Bu menzilin ana taşı da Sekbankulu Menzili'ne ayak yeri olduğundan dolayı her iki menzil de "Erkekli-Dişili Menzil" diye anılır.

emîn menzili :<Ar. Ayak yeri Karılar Çeşmesi üstünde Memiş Efendi Menzili ana taşının batısında bulunan beyaz küçük bir mermerdir. Ana taşı, Cerrah Menzili ana taşı ile Puta Sepeti'ne yakın taşıdır. Metinde "menzil-i şolaqlar emîni" olarak da geçmektedir..

eser-güzer :<Ar.+Far. Nişan, iz gösteren.

eski hünkâr ayak taşı :<T.+Far.+T. Ana taşı Hünkâr Ayağı diye bilinen taş olup Sultan IV. Murad'a ait olan bu ayağın baş taşı Tekye ardında Küçük Sofa üzerindedir.

eski hünkâr ayak yeri :<T.+Far.+T. bk. "eski hünkâr ayak taşı".

fem-i kândîl-i nebl :<Ar. Ok kandilinin -okların konulduğu ağaçtan yapılma kutunun- ağız kısmı.

fer :<Ar. 1. Ne şekil ve çeşitte olursa olsun nişanı birden fazla vurmaya denir. 2.Yay adı.

fi-ilmü'r-rumât :<Ar. Okçuluk ilminde.

fürce-i zihgîr :<Ar. Zihgir yarığı, aralığı.

ğazâ niyyeti :<Ar. Ok atılırken söylenir bütün ok atışları gaza niyetine atılırdı.

gez açmak : Oka gez açmak.

gezsiz sehm :<T.+Ar. Düşmanın bulup geri atmasını önlemek için özel olarak hazırlanan bir çeşit harp oku. Çileye takılan madeni halka ve yüksükle atılırdı.

gırift-nişâb :<Far. Minhâc-ı Rumât'ta rüstem-i pertab atış tarzıyla atılan oklara denildiği geçmektedir. bk. "rüstem-î pertâb".

göğ(ü)s : Göğüs. Yayın kirişinin çekilirken kola ve göğse değdirilmemesi gerektiği bahsedilmektedir.

güntoğrısı : Doğudan esen soğuk ve kuru rüzgâr. Güney Rusya ile Kafkaslarda yüksek basıncın görülmesi durumunda bu rüzgâr tipi daha çok gözlemlenir. Gündoğusu rüzgâr genellikle yağışın kesilmesine neden olur. Rüzgârın hangi yönden estiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.

hâcî süleymân menzili :<Ar. Ayak yeri Mir'alem Ahmed Ağa taşından yukarı düzde , baş taşı Puta Deresi'nde Kulaksız yoluna yakındır.

hadeng :<Far. Ok.

hâkî :<Ar. bk. "hâkî ok".

hâkî-i bostâncı :<Ar.+Far. bk. "bostâncı hâkî menzili".

hâkî menzili :<Ar. Ayak yeri, Tekye önündeki mezarlık yanında beyaz mermerdir. Baş taşı, Haydar Menzili'nin solundadır. Ana taşı, Nakkaş Paşazade Mehmed Bey tarafından dikilmiştir.

hâkî ok :<Ar.+T. Ağaçtan yapılan menzil oklarının en eskisidir. Yapılışı pişreve benzese de yelekleri daha uzundur. Bu ok ilk önce Fatih Sultan Mehmet'in son zamanlarında (1475-1480) poyraz havası ile atılan menzilde kullanılırdı. Bu nedenle de o menzile "Haki Menzili" denildi. Haki adının verilış nedeni yeleklerinin renginin toprak renginde (boz) oluşundandır. Çünkü pişreve takılan boz renkli kuğu kuşu kanadına "haki" denilirdi.

halîl ağa (menzili) :<Ar.+Moğ. "menzil-i halîl ağa". Ayak yeri Hacı Süleyman Menzili'nin üst yanında Deve Boynu denilen yerdeki kısa taştır. Ana taşı Emin Menzili ana taşının 150 gez solunda İncirli Bahçe yönündeki dereye bulunan uzunca taştır.

hânkâh-ı rumât :<Ar. Okçular Tekkesi.

harâbî :<Ar. Okun, nişanın önünde yere dokunarak sıçrayıp nişanı vurduğu bu kısma verilen isimdir.

hasan ayak yeri :<Ar.+T. Ahi Menzili'nin diğer adları Hasan Ayak Yeri ve Parpol Menzilidir. bk. "ahi menzili".

hasan taşı :<Ar.+T. Top Yeri Menzili'nin diğer adıdır. "menzil-i top yeri nâm-ı diğer hasan taşı".

hâşılı mehemmed ağa (menzili) :<Ar.+Moğ. "menzil-i hâşılı mehemmed ağa". Ayak yeri, Nakkaş Menzili ile İmam Menzili arasındadır. Yahudi Mezarlığı'na doğru atılır.

hâşköy :<Ar.+Far. Hasköy, İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.

hâtem :<Ar. Arap dilinde hedefin üstüne koydukları kağıt ve bir parça hedef ve hedefin ortasına dikdikleri kemik veya farklı bir şeye rika derler. Bu hedefin üstüne koydukları kağıt ve bez ya da deri parçasına yarım ay şeklinde bir şekil çizerler. O şekle daire ve dairenin ortasına çizdiklerine de hatem denilirdi.

havârim :<Ar. Okun nişanı delip öbür yandan çıkıp gitmesine denir.

havâşır :<Ar. Okun nişanın bir tarafına düşüpte nişana dokunmasına denir.

havāsık :<Ar. Okun nişanı delip üstünde durma haline denir.

haydar :<Ar. Haydar menzili "memi çelebi". Ayak yeri Müezzinler Sofası denilen yerde bulunan küçük bir taştır. Güneydoğudan esen Kible rüzgârıyla atılmıştır.

hedef :<Ar. Nişan almak için kullanılan nesne. Puta, puta sepeti, el putası, kabak, kıgaç, küçük çelik levhalar.

hedef-i tîr :<Ar.+Far. Hedef oku, puta oku.

helvâcî :<Ar. Ok meydanında Kanuni zamanında pamuk ekmeği ve helvasının satıldığı kemankeşler için kurulan bir tezgahtan sorumlu olan kişi.

hevâcî :<Ar. Atışlarda yarış yerinde durup okun düştüğü yeri ayak yerinde duranlara bildiren görevliler.

hevâ mahallî :<Ar. Hava Yeri. Bir menzilde okun atılacağı yer. Atışları izlemek isteyenler hava yerinde izlerlerdi.

hicâzî :<Ar. Bir yay çeşidi. İki çeşittir. Birincisi yalnız ağaç kabuğundan yonulup kiriş ile atılır. İkincisinde ise birincisine benzemekle beraber ondan farklı olarak yayın arkasını sinirleyip içine keçi boynuzu yapıştırırlar.

hudûd-ı meydân :<Ar. Meydan sınırı.

hünkâr ayak yeri :<Far.+T. Ayak yeri, Hünkar Ayağı diye bilinen bir taştır. III. Selim'in menzili buradan geçmektedir.

ışkât edmek :<Ar.+T. Yayın güç kapasitesini düşürmek. Yüz dirhemli bir yayı seksen dirheme düşürmek gibi.

idmân :<Ar. Alıştırma, alışkanlık olması için bir şeyi birçok defa tekrarlama.

ihtiyârlar :<Ar. Menzil (uzun mesafe) atışlarında okçular, atış mesafelerine göre dahil oldukları sınıflar içinde yarışarlardı. Birinci olarak ihtiyarlar, ikinci dokuzyüzcüler, üçüncü binciler ve dördüncü binyüzcüler olmak üzere menzil atışlarında dört sınıf bulunmaktadır. Yeni başlayan ve ihtiyar olan atıcıların oluşturduğu bu sınıfa üçüncü koşu, sala koşusu ya da ihtiyar koşusu da denilmekteydi. Bu sınıfa dahil olanlar seksen gez mesafeli iki bayrak arasında beşer azmayış oku atarlardı.

ilm-i remy :<Ar. Okçuluk ilmi.

imâl-i kemân :<Ar. +Far. Yay yapımı.

imâm deresi :<Ar.+T. İstanbul Okmeydanı'nda geçen bir yer adı.

imâm-ı serây-ı atîk :<Ar. bk. "imâm menzili".

imâm menzili :<Ar. Ayak taşı Kağıthane yönünde Nakkaş Menzili baş taşına yakın yerdedir. Menzili açan Eski Saray imamı Mehmed Efendi'dir. Fakat o dönemde atışa rağbet azaldığı için 743 gezlik atış yapan Mehmed Efendi'nin menzili sayılmışken daha sonra ise bu aksaklığı önlemek için Katip Ahmed Efendi 940 gezlik atış yapmıştır ve onun taşı ana taşı sayılmıştır. "menzil-i imâm-ı serây-ı atîk".

incirli bağçe :<Far. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer. Diğer adı Cafer Efendi Bahçesi.

işâbet etdirmek :<Ar.+T. Ok atışlarında oku hedefe ulaştırmak.

işâl-i hedef :<Ar. Hedefe ulaşma.

istanbul okmeydânı : Fatih Sultan Mehmet tarafından fetihten hemen sonra kurulan ilk vakıftır. Kuruluş amacı "Gazilerin ve halkın ok atması ve toplu halde dua etmesi için.." diye açıklanmaktadır.

jale :<Far. İran'da hüküm süren ilk sülalelerden olan Pişdâdiyân sülalesinden Minuçehr Şah'ın okçulukta mahareti çok olan silahdarı, oklarını oyup nemi gittikten sonra içlerini jale ile

doldurup güneşin doğuşunda, attığı yer ile arasında kırk konaklık mesafe olan Merv şehrine düşürdüğü kaydedilmiştir. Minhâc-ı Rumât'ta geçmektedir.

ķabza :<Ar. 1.Yayın sol elle kavranan orta kısmı. 2. Ok boynunu ölçmekte yaklaşık 9 cm'lik uzunluk ölçüsü. 3. Atıcıya göre sol taraf, kabza canibi.

ķabza t̄alibi :<Ar. Okçuluğa heves edip kabza almaya çalışan kimse. Kabza alabilmek için en az 900 gez (594 m.) mesafeye ok atıp bunu usulüne uygun olarak tespit ve tecil ettirmek lazımdı. Kabza alan bir atıcı, Atıcılar Sicili'ne kaydolanmak ve Atıcılar Dergâhı'nda sofraya oturma hakkı kazanırdı. Buna Büyük Kabza almak da denilirdi.

ķadem-gâh :<Ar.+Far. Ayak yeri.

kâfur :<Ar. Hz. Muhammed'in tirkeşinin adı.

kâğıdhâne :<Far. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.

ķamış ok : Mücevvef ok olarak da bilinir. Kamıştan yapılan oklardır. Kamış ok yapmak için gerekli malzeme Hindistan'dan getirildiği için, çok pahalıya mal oluyordu. Bu nedenle kamış ok nadir görülmekte daha çok çam ağacından yapılan oklar kullanılmaktaydı.

ķamış menzili : T.+Ar. Bağdat Fatihi olan merhum Murad Han'ın üstadı Hacı Süleyman Ağa, Hacca giderken Mısır Kahire'de olan Kamış Menzili'ni ağaç pişrev ile bozduğu eserde bahsedilmektedir.

ķanlı köşk :<T.+Far. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan Musahip Mustafa Paşa köşkü.

kârgâh-ı kemân :<Far. Yayın yapıldığı yer, atölye.

ķarılar çeşmesi :<T.+Far. Sultan Mahmut Efendimizin validelerinden İffetlü Nakşi tarafından İstanbul Okmeydanı yakınında yaptırılmış olan çeşmedir. Eski çeşme III. Ahmet zamanında yeniden yapılmıştır.

ķasım paşa :<Ar.+T. İstanbul'da okçuların yarışmalara dair birbirlerini dava ettikleri ve bu davaların çözüldüğü mahkeme.

ķava'id :<Ar. Kaideler, usuller (kurallar). Metinde geçen ok atmanın kurallarıdır.

ķavâ'id-i remy :<Ar. Abdullah el- Kâtip tarafından yazılmış olan okçuluk kurallarının anlatıldığı bir eser.

ķavs :<Ar. Yay, keman.

ķavs-ı 'arabî :<Ar. Arap yayı.

ķavs-ı 'arabîyye :<Ar. bk. "ķavs-ı 'arabî".

ķavs-ı h̄icâzî :<Ar. Bir yay çeşidi. bk. "h̄icâzî."

ķavs-ı saht :<Ar. Kuvvetli, sert yay.

ķavs-ı teveccüh :<Ar.Yayı hedefe doğru hareket ettirme.

ķavs-nâme :<Ar+Far. Okçuluk eseri.

ķavsü't-tedmîr :<Ar. Yok eden yay.

keci boynuzu : Hicazî isimli yayın yapımında kullanılan bir malzeme. Yayın arkasını sinirleyip içine keçi boynuzu yapıştırırlar.

kefeki sinor taş :<Rum.+T. Ok meydanında Ali Bali Menzil'nin baş taşının sağ tarafında olan kefeki taşından yapılmış sınır taşıdır. Kefeki taş, pamuk taş.

kemân :<Far. 1.Yay . 2.Kavis.

kemânger :<Far. Yay yapan sanatkar.

kemân-ı âhen :<Far. Demir yay. Minhâc-ı Rumât'ta Demirci Kulu Cafer'in kullandığı yay olarak geçmektedir.

kemân-ı bî-itibâr :<Far.+Ar. Minhâc-ı Rumât'ta itibarı olmayan yani tamirinin yapılmasından hoşlanılmayan yay için söylenmiştir.

- kemān-ı saht** : <Far.+Ar. Güçlü yay.
- kemān-ı şöret** : <Far. +Ar. Şöhreti olan tanınmış yaycılarının elinden çıkan yay.
- kemān-ı vesi'yu'l-bünyān** : <Far.+Ar. Geniş yapılı yay.
- kemānkeş** : <Far. Keman, yay çeken, ok atan.
- kemānkeşān** : <Far. Kemankeşler.
- kepāze-keşlik** : <Far. Talim yaparken kullanılan gevşek ok yayı.
- keskinler** : Cündilikte ustalık ve liyâkat gösterenler sınıfı. Üçüncü sınıf olarak bilinen dokuzyüzcü, binci ve binyüzcü keskinleri.
- keşişleme** : 1.Güneydoğudan esen yel, akça yel, kara yel karşıtı. 2.Pusulada güneydoğuyu gösteren yön.
- ketüm** : <Ar. Hz. Muhammed'in yayının adı.
- kible hākisi menzili** : <Ar. bk. "hākî menzili".
- kible** : <Ar. Güneyden esen, güney yönünü simgeleyen "kible"den ismini alan, oldukça sıcak ve nemli rüzgâr. Rüzgârın hangi yönden esdiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.
- kıdem-i sa'ie** : <Ar. Minhâc-ı Rumât'ta bir pehlivan atış yerine vardığında kendinden eski pehlivan bulunur ise ondan önce ok atmamasına yani onun eskiden yapmış olduğu çalışmalarına, atışlarına, rütbesine hürmet edip dikkat etmesi gerektiği geçmektedir.
- kısa yay** : Kısa boyuttaki yay. Bu yaya özel kısa ok ve miktarı küçük olan temren kullanılır.
- kızıl minâre** : <T. +Ar. İstanbul Okmeydanı'nda Hasköy tarafında bulunan "Cinli Bahçe" olarak da bilinen bir yer adı.
- kılâr kethüdâsı (menzili)** : <Far. "menzil-i kılâr kethüdâsı". Ayak yeri, Eski Hünkar Ayağı ile Tirendaz Menzili arasında bulunan küçük mermer taştır. Ana taşı, Cerrah Menzili'nin baş taşı ile Haki Menzili'nin ayak yeri arasında olan büyük mermer taştır.
- kiriş** : Ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağ.
- konmak** : Okun düşmesine "Ok kondı" denir.
- koşu** : Elverişli bir alanda düzenlenen ok yarışması. Kemankeşler derecelerine göre bölük bölük yarışlar, her bölükten kazanan kemankeşe ödül verilirdi. Dokuzyüzcü koşusu, binci koşusu, aşâğı koşu, azmayış koşusu, ihtiyar koşusu, sala koşusu. Risalelerde , menzil atışı içinde bazen menzil koşusu dendiği de görülmektedir.
- kudemâ-yı rumât** : <Ar. Okçuluğun ileri gelenleri, üstadları.
- kulaksız mahallesi** : <T.+Ar. İstanbul Okmeydanı'nda olan bir yer adı.
- korıcı** : Ok meydanını her türlü tecavüzden korumakla görevli kişiler. Bu kişiler yaz kış meydana bulunur ve meydan vakfından para alırlardı. Amirleri yeniçeri ağasıydı.
- küşe-i kemān** : <Far. Yayın köşesi.
- küfegi** : <Rum. Küfeki taşı, Roma ve Bizans döneminde kullanılmaya başlanan, "İstanbul taşı" olarak da bilinen 2000-2500 yıl gibi uzun bir zaman ayakta kalabilen bir taştır. Metinde Lenduha Cafer Menzili ile Devatçı Menzil'nin ayak taşlarının bu taştan olduğu belirtilmektedir.
- küşād** : <Far. 1. Yayın çekilerek okun atılması. 2. Açma, açılma, açılış.
- küşāde** : <Far. bk. "küşād".
- lodos** : < Rum. Güney ya da güneybatı yönünden esen, çoğu zaman kuru ve sıcak, kimi zaman yağış getiren rüzgâr. Rüzgârın hangi yönden estiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.
- lenduha ca'fer (menzili)** : <Far.+Ar. "menzil-i lenduha ca'fer". Ayak yeri, Tekke Tepesi'ndeki kısa küfeki taştır. Baş taşı Karılar Çeşmesi yakınındaki dereden aşırı yerededir.
- mahkeme-i kâsımpaşa** : <Ar. bk. "kâsımpaşa".

- meḥemmed paşa (menzili)** :<Ar.+T. “menzil-i meḥemmed paşa”. Ayak yeri, Bostancı Menzili ayak taşı ile Uncu Şüca Menzili ayak taşı arasında küçük mermer taştır. Baş taşı, Tersane Bahçesi yönünde meydan sınırı dışındadır.
- memi çelebi (menzili)** : “menzil-i çullı nām-ı diger memi çelebi”. Ayak yeri, Müezzinler Sofası diye bilinen yerdeki küçük taştır. Kible havasıyla atılmıştır. Bazı kaynaklarda Haydar (Memi Çelebi) Menzili diye de geçmektedir.
- memiş efendi menzili** :<Rum.+Ar. “menzil-i memiş efendi”. Çoban Deresi'nde baş taşı bulunan menzilin ayak yeri, Memi Çelebi Menzili'nin önündeki Yassı Kaya'ya yakın, beyaz mermer taştır. İlk taş Memiş Efendi'ye aittir. 1011 gez atışıyla Muhzır Hacı Bekir menzilin rekor sahibidir.
- menâzil** :<Ar. Menziller, duraklar.
- menzil** :<Ar. Ok meydanlarında belli bir rüzgârla 900 gezden aşırı ok atılıp açılan ve rekor kırıldıkça taş dikilebilen sabit atış yeri.
- menzil açmak** :<Ar.+T. Meydan yetkililerinden izin alıp ana taşı diktirip buradan en az dokuz yüz gez ok atarak baş taşı diktirmek. Bu şartlar tamamlanınca yeni bir menzil açılmış olurdu, menzil bünyad etmek.
- menzil atmak** :<Ar.+T. Menzilde rekor kırarak taş diktirmek.
- menzil bozmak** :<Ar.+T. Menzil atıp o menzildeki son rekoru geçersiz kılmak.
- menzili bozmak** :<Ar.+T. bk. “menzil bozmak”.
- menzil-i gâzi sultân selîm fermân-fermâ-yı heft-ıklîm** :<Ar.+Far. Yedi iklimin hüküm süreni Gazi Sultan III. Selim Han'ın Menzili'dir. Ayak yeri, Hünkar Ayağı denilen bir taştır. Baş taşı meydan sınırından ileride Tersane Bahçesi yakınında bulunan köprünün yanındadır.
- menzil-i müderriş** :<Ar. bk. “yeksüvâr-ı şağîr”.
- menzil okı** :<Ar.+T. Menzil atışlarında kullanılan ok. Menzil okları; pişrev-yeksüvar, haki, azmayış, işaret için kullanılan çavuş okları, hedef atışlarında kullanılan puta ve tirkeş okları ve bunların yanı sıra savaşlarda yangın çıkarmak için kullanılan alevlenecek bir parçayı ihtiva eden yangın okları ile bir tür idman oku olan ibriş (abriş) oku ve zegerdan oku da menzil oklarının içine girmektedir.
- menzil yayları** :<Ar.+T. Menzil atışında kullanılan pişrev yayı. Menzil yayları aynı zamanda tozlu yaylardır. Menzil yaylarını rutubetli yerlerde korumak için sık sık tımar verilirdi. Bu yüzden bu yaylara tımarlı yay da denir.
- mercân ağa** :<Ar.+Moğ. “menzil-i mercân ağa”. Ayak yeri, Ali Bali Menzili'nin baş taşının sağ tarafında bulunan kefeke taştır. İmam Deresi'ne doğru atış yapılır.
- mess-i kemân** :<Ar.+Far. Yaya dokunma, yayı tutma.
- meşş** :<Ar. 1. Toplu olarak yapılan yarışma dışı ok atışı. 2. Alışmak, öğrenmek için yapılan çalışma, alıştırma.
- meydân** :<Ar. 1. Ok meydanı. 2. Geniş, açık, düz yer, alan. 3. Yarışma veya karşılaşma yeri.
- meydân-ı rumât** :<Ar. Ok meydanı.
- miyân-ı halka-yı kemânkeşân** :<Ar.+Far. Okçuların bulunduğu halkanın ortası, yeri.
- meydân-ı hüner-verân** :<Ar.+Far. Ustalık meydanı, müsabakaların yapıldığı okçuların maharetlerini gösterdiği meydan, ok meydanı.
- mîl** :<Ar. Yollardaki mesafeyi tayin için dikilen nişan.
- minhâc-ı rumât** :<Ar. Okçuların açık (aydınlık) yolu, kitabın adı.
- mîrâhûr köşki** :<Far. Sultan III. Selim zamanında yapılmış bir yapı, ok koşusudur.

mîr'alem ahmed ağa menzili :<Ar.+Moğ.+Ar. Ok meydanının en eski menzilidir. Ayak yeri, Tekye yeri, Tekye önündeki mezarlığın başında bulunan kırık mermer bir taştır. Kanuni devrinin en ünlü kemankeşi olan Mir'alem Ahmed Ağa tarafından açılmıştır.

muğzır bekir (menzili) :<Ar. "menzil-i azmâyiş muğzır bekir". Hacı Ebubekir Ağa (Aşağı Koşu) Menzili olarak da bilinen bu menzilin ayak yeri, Hacı Süleyman Menzili ile Beş Direk Menzili sağında, tepelikli küçük bir taştır. Ana taşı ise Çizmecî Menzili'nin sağında, Kağıthane yoluna yakın uzunca mermer bir sütundur. Azmayiş okuyla atıldığı için metinde bu şekilde geçmektedir.

mü'ezzinler şofası :<Ar. Ok meydanında bulunan bir yer adı.

münāzele :<Ar. Atışma, atış müsabakası, ok yarışması.

müsābağa :<Ar. Atışma, atış müsabakası, ok yarışması.

müsābağat :<Ar. Yarış, yarışma.

müstahik-kı menzil :<Ar. Bir menzilde rekor kırıp taş diktirme hakkını kazanan okçu.

nāib :<Ar. 1. Meydan kadısı. 2.Kadı, şeriat hükümlerine göre hüküm veren hakim.

naqqāş :<Ar. bk. "naqqāş menzili".

naqqāş :<Ar. bk. "naqqāş taşları".

naqqāş menzili :<Ar." menzil-i naqqāş nām-ı diğer hācî süleymān". Lodos havası ile atılan Nakkaş Menzili'nin ayak yeri, Ağalar Menzili solunda olan taştır.

naqqāş taşları :<Ar.+T. İstanbul Okmeydanı'nda Nakkaş Yeri'nde bulunan taşlardır.

naşb etmek :<Ar.+T. bk. "naşb-ı nişān".

naşb-ı nişān :<Ar.+Far. Rekor kırdığı yere bir işaret taşı dikmek.

nāvek :<Far. "Naveng". Bir ok türü.

nāvek-endāz :<Far. Nāvek oku atan.

nevbet ile atışmak :<Ar.+T. Sıra ile ok atmak, yarışmak.

nīm-i sehm-i şikeste :<Far. + Ar. + Far. Kırılmış, yarı buçuk ok.

nîrû-yı şaşt :<Far. Şaştın (zihgirin) kuvveti.

nişān :<Far. 1.Vurulacak noktaya silahı çevirme. 2.Nişan, iz, belirti.

nişān-gāh :<Far. Ok atılan yer.

nişānı delmek :<Far. +T. Okun nişanı delmesi.

nişān-ı fevzî :<Far.+Ar. Zafer nişanı.

nişān-ı tîr :<Far. Nişan oku. Hedef atışlarında kullanılan her çeşit ok . Puta oku, zarb oku , talimhane oku vb.

ok : Ok. Oklar şekillerine göre Tarz-ı Has, Kiriş'endam, Şem'endam, Hava Gezi, Uzun Ok, Azmayiş olarak ayrılır. Yapılarına göre Pişrev, Yeksüvar, Zergerdan, Karabatak Oku, Haki ve İbriş oku olarak ayrılır. Yapıldıkları malzemeye göre ise ağaç ve kamış oku olarak ayrılır. Metinde tîr-i āhenîn olarak bir de demir oktan bahsedilmektedir. Temrenlerine göre ise üçgen, kare, yassı, zeytuni, adeta (sala koşusunun oklarıyla torba gezine takılır), kısa ve uzun temrenli oklar olarak ayrılmaktadır.

ok atmak : Ok atmak.

ok işlemek : Ok işlemek, ok yapmak.

oklarını devşürmek : Oklarını bir araya getirip toplamak.

ok meydānı :<T.+Ar. Ok atışlarına özellikle menzil okçuluğuna ayrılmış geniş alan.Üzeri menzil taşlarıyla kaplı olduğundan sadece ok atışları yapılır ve bu bakımdan çevgan meydanı, cirit meydanı, cündı meydanı gibi boş spor alanlarından ayrılırdı. İmparatorluk sınırları içindeki

birçok ilde ok meydanı vardır. Bunlardan en büyüğü ve bir vakfa bağlı olanı İstanbul Okmeydanı idi.

ok meydanı tekyesi :<T.+Ar. Ok meydanı Tekkesi.

okun boyı : 65-70 cm. arasında bir uzunluk ölçüsüdür. Bazı okların daha kısa olanlarının da yapıldığı kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda bilinmektedir. Örneğin kısa boylu Haki'lerde 56 cm.-56.3 cm. iken İhtiyarların kullandığı Azmayış okunun 55.4-55.8 cm., Torba Gezi'nin ise 56.1-66.2 cm. aralıklarında yapıldığı bilinmektedir.

ok yarışmak : Meşk veya koşu düzenleyip ok atışmak.

öndül : Güreşte, at yarışlarında, yarışmalarda kazanlara verilen armağan.

parpol menzili :<Ar. Diğer adı Ahi Menzili olan Parpol Menzili'nin ayak yeri, Kağıthane tarafında Çakıllı Tepe'de Ali Bali taşı ile Yeksüvar Menzili (Hangi Yeksüvar Menzili olduğu bilinmemektedir) arasındadır. Ana taşı Ağalar Menzili taşına yakın olan küçük beyaz bir mermerdir. Baş taşı ise Cafer Menzili ile Kağıthane yolu arasındaki büyük esmer renginde olan mermer taşıdır.

pehlevân :<Far. Pehlivan, kemankeş, tirendaz, güreşçi, yiğit.

pehlevânân :<Far. Pehlivanlar.

per-tâb édmek :<Far.+T. 1. Ok atma. 2. Geriden koşarak hızlı alıp atılma. 3. Atılma, sıçrama.

peykân :<Far. Temren, başak, okun ucundaki sivri demir.

peyvend :<Far. 1. Ulaşma, erişme. 2. Bağlamak. 3. Bağ, ilgi, münâsebet, râbita.

pîrâmen-i meydân :<Far. +Ar. Ok meydanının çevresi, etrafı.

pîr-i rumât :<Far. +Ar. Okçuların ustası, piri.

piş-ka-dem :<Far.+Ar. Tekkelerde ayin için ön ayak olan ve şeyhin muavini sayılan derviş.

pişrev :<Far. 1. Menzil atışlarında ve koşularda kullanılan ve yapılarına göre, kamış peşrev, ağaç peşrev, bakkam, ayaklı peşrev gibi çeşitleri olan, ucunda demir yerine kemik bulunan ok. 2. Atış türü. 3. Önden giden.

pişrevkâr :<Far. Pişrev yapan, pişrev eden, pişrevci, pişrevli.

piyâle paşa :<Far.+T. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.

poyraz :<Rum. Kuzeydoğudan esen soğuk rüzgâr. Rüzgârın hangi yönden esdiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.

poyraz yıldız :<Rum.+T. 1. Kuzeydoğu ile kuzey arasında esen yel. 2. Kuzey ile kuzeydoğu arası. Rüzgârın hangi yönden esdiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.

puta : 1. Deriden yapılan, içi pamuk çekirdiği ve talaş dolu hedef. 2. Bu hedefe yapılan atış. 3. Orta Asya Türklerinin Buta, Osmanlıların Puta ve Siper dedikleri nişana (tabla, sepet, deve yumurtası, kalkan, tavuk yumurtası, para) atılan yeleği kartal veya kuğu kuşunun kanadından yapılmış ağaç oktur.

puta sepedi :<T.+Far. Hedef olarak kullanılan içi büyük ihtimal kumla dolu olan büyük sepet ya da küfe. İstanbul Okmeydanı'nda Sala Meydanı'ndan atış yapılan böyle bir puta bulunmaktadır.

râbi' sultân murâd hân (menzili) :<Ar.+T. "menzil-i merhûm râbi' sultân murâd hân fâtih-i bâğdâd ve revân". Revan ve Bağdat Fatihisi olan Sultan IV. Murat Han'ın menzili. Ana taşı Puta Tepesi'nden Hünkâr Ayağı olarak bilinen taş olup baş taşı, Tekye ardında Küçük Sofa üzerindedir. Bu menzil üzerine bir daha menzil atılmamıştır.

râmî :<Ar. Ok atan, atıcı.

re'is-i kemânkeşân :<Ar.+Far. bk. "re'is-i tîrendâzân".

re'is-i tîrendâzân :<Ar.+Far. Okçuların reisi, bugünkü okçuluk federasyonu durumunda olan ok meydanı tekkesinin yönetimiyle görevli kimse, meydan şeyhi.

remy :<Ar. Ok atma.

revhâ :<Ar. Hz. Muhammed'in yayının adı.

ruk'a-yı gâbrâ :<Ar. 1. Okun vuruş sesi. 2.Dünyanın göğü, yedinci sema.

rumât :<Ar. Atıcılar, okçular, tîrendâzlar, kemânkeşler.

rumât-ı müslimîn :<Ar. İslam dinine mensup olan, müslüman okçular.

rumât-ı müşrikîn :<Ar. Allah'a ortak koşan okçular.

rü'esâ-yı kemânkeş :<Ar.+Far. bk. "rü'esâ-yı kemânkeşân".

rü'esâ-yı kemânkeşân :<Ar.+Far. Okçuların başkanları.

rüstem-i pertâb :<Far. Baş parmağının üzerine işaret parmağını bükerek işaret parmağının üçüncü bükmesine okun gezi gelecek şekilde ayarlandıktan sonra serçe parmak, orta parmak ve yüzük parmağı iyice yumulup sıkılarak sağa ve sola tepretmeden sağ kulağa doğru yüzüne yakın getirilerek yayın çilesinin kola ve göğse değmeden bu şekilde atılan oklara denir. Minhâc-ı Rumât'ta geçmektedir.

şafra :<Ar. Hz. Muhammed'in yayının adı.

şâhib-i menzil :<Ar. Menzil sahibi. Eskiden attığı oku hedefe ulaştıran, rekor kıran ve okun düştüğü yere kendi adına kitabe diktiren okçu.

sâkıbe :<Ar. Bir şeyi delip geçen, delen: "Sehm-i sâkıb: Delip geçen ok".

şararak :<Ar. Okun nişanı vurunca delip geçerek düşmesi.

sehm :<Ar. Ok, yay.

sehm-i zer-peykân :<Ar.+Far. Okun altından yapılmış temreni.

sehm-şarım :<Ar. Ucu yarılmış ok.

sehmü's-sa'detü't-tefehîhür :<Ar. Saadet veren övünülen ok.

sekbân kulu menzili :<Far.+T.+Ar. "menzil-i çift ve nâm-ı diger bês taşlar ve sekbân kulu". Erkekli-Dişili olarak da anılan bu menzilin ayak taşı Ekşi (Erkekli Dişili) Menzili'nin ana taşı, baş taşı ötekinin ayak taşıdır.

selîm ağa (menzili) :<Ar.+Moğ. "menzil-i selîm ağa". Ayak yeri, Ahi Menzili ile Hacı İsmail (Cafer) Menzili ayak taşları arasındadır. Baş taşı, Cin Deresi solundaki evlerin köşesindeki uzunca mermerdir.

seng :<Far. Taş.

seng-i ağalar menzili :<Far.+Moğ.+Ar. Ağalar Menzili'nin taşı.

seng-i amûd :<Far.+Ar. bk. "seng-i amûd-gün".

seng-i amûd-gün :<Far.+Ar.+Far. Bir tür direk, taş, menzil taşı.

seng-i kademi :<Far.+Ar. Ayak taşı.

seng-i nişân :<Far. Nişan taşı. Ok koşularında kırılan önemli bir rekorun unutulmaması için dikilen taş.

ser-menzîl :<Far.+Ar. Menzil başı, durak yeri.

sihâm :<Ar. Oklar.

sihâmü'l-islâm :<Ar. İslam uğruna atılan oklar.

sinân paşa :<Ar.+T. Ok meydanında bulunan cami adı.

sînekeş :<Far. Minhâc-ı Rumât'ta rüstem-i pertab atış tarzıyla atılan oklara denildiği geçmektedir. bk. "rüstem-i pertâb".

sinjir : Yay yapımında kullanılan hayvan siniri.

sinjirlemek : Yayın yapımında hayvanın arka -daha güçlü olduğundan dolayı- ayaklarındaki tendonları çıkartılıp asılarak kurutulur. Daha sonra bu kullanılmaya hazır sinirleri tahta bir tomruğun üzerinde tahta bir çekiçe iplik haline gelene kadar inceltirir. Sinirler belli boyutlara ayrılarak sıcak suda bekletilir.Daha sonra hazırlanan hayvansal tutkalla daha önceden yayın

üzerine açılmış olan taşın oluklarına sinirler, uzunluklarına göre yerlerine yerleştirilir. Bu işlem üç defa yapılır. Her defasında da kademe kademe yayın baş kısımları birbirine yaklaştırılır. Bu işleme yay sinirlemek denir.

sinor taşı :<Rum. +T. Ok meydanının sınırını belirlemek için dikilen taş, meydan sınırı.

şît-i puta-i celâdet :<Far.+T.+Ar. Yiğitliğin hedefteki sesi.

şoyalı : Menzil, koşu ve meşk oklarının ucuna takılan kemik, fildişi ve balık dişi temren. Boynuz ucundaki sert kısımdan yapılırdı. Temrenin aksine okun ayağı soyaya girerdi.

şâhid :<Ar. Menzil atışlarında rekorun geçerli sayılıp sayılamayacağı konusunda ifadesine başvurulmuş görgü tanığı. Menzil taşının dikilebilmesi için ayak ve hava yerinde duran ikişer şahidin atışın kurallara uygun yapıldığına dair ifade vermesi gerekirdi. Ayak şahidi, hava şahidi.

şast :<Far. 1. Osmanlı 'da ok atanların parmaklarına taktıkları yüzüğe zihgir veya şast denilirdi. Şast Farsça'da atmış demektir. Zihgirle atış yapılırken işaret parmağının ilk boğumu baş parmak tırnağı üzerine konulur; parmakların bu şekli eski Arap parmak hesabında atmış sayısının karşılığıdır. 2. Atıcıya göre menzilin sağ tarafı. Okçuluk literatüründe sağ sol sözleri kullanılmaz, yay kabzası sol elle tutulduğu için sol tarafa kabza, şast sağ el baş parmağa takıldığı için sağ tarafa şast denilirdi.

şerbetçi-zâde (menzili) :<Ar.+Far. "menzil-i dâmâd şerbetçi-zâde". Ayak yeri, Karılar Çeşmesi üstünde Memiş Efendi Menzili'nin ana taşının batısında bulunan küçük beyaz bir mermerdir. Ana taşı, Cerrah Menzili ana taşı ile Puta Sepedi'ne yakın taşır.

şeshâneli mermer :<Far. Altıgen biçiminde olan mermer. Beşir Ağa Menzili'nin ayak yerindeki taş, şeshaneli mermerdir.

şeyh-i meydân :<Ar. Ok meydanının yönetiminde sorumlu olan kişi.

şışmân paşa (menzili) : "menzil-i şışmân paşa". Ayak yeri, Delikli Kaya ile Ağalar Menzili arasında ince, küçük, mermer bir sütundur. Baş taşı, Yeniçeri Ağası Karlığı'ndan 150 gez uzaklıkta Meydan'ın sınırındadır.

şimâl :<Ar. Kuzey. Cerrah Ali Beğ Menzili'nde esen rüzgâr olarak geçmektedir. Ünsal Yücel'in kitabına göre bu rüzgâr, Yıldız-Poyraz rüzgârıdır.

tahrîk-i târ-ı kemân :<Ar. +Far. Yayın telini (kirişini) oynatma.

ta'lim :<Ar. 1. Öğrenme, öğretme, öğretim, öğretilme. 2. Meşk ile yetiştirme. 3. Askerlik idmanı. 4. Egzersiz.

ta'limhâ necibâşı :<Ar.+Far.+T. Askerlerin talime alışmasına mahsus yeri yöneten kişi.

ta'lim-i remy :<Ar. Ok atma talimi.

ta'lim-i şân'at-ı remy :<Ar. Okçuluk sanatının talimi.

ta'mîr :<Ar. Onarma, düzeltme, bozuk şeyi düzeltme, eski şeyi düzelterek yeni haline getirme. Yay ve ok tamiri.

taş : Kaya parçası, okçuluk müsabakalarında okçunun ok attığı yere yahut okunun düştüğü yere koyduğu kitabe, mermer vesaire kütlelere verilen isim.

taş dikmek : Menzil taşı dikirmek, nişan taşı dikmek, menzil dikmek.

taş dikilmesi : Yapılmış olan menzilin taşının dikilmesi.

taş sürmek : Rekor kırdığı menzilde bir süre sonra yeni bir rekor kırarak taşını oraya aldırma. Yerini sürmek, menzil sürmek.

tekye-i rumât :<Ar. Okçular Tekkesi.

tekye depesi :<Ar.+T. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.

tekye-gâh-ı rumât :<Ar. Ok meydanı Tekkesi.

- tekye-i tîrendâzân** :<Ar.+ Far. “menzil-i tekye-i tîr-endâzân nâm-ı diger lenduhâ cafer”. Ayak taşı Şirmerd Delikli Kaya diye bilinen menzil taşının yanında Top Taşı diye bilinen kısa taştır. Ana taşı, Tekye Kapısı’na 40 gez uzaklıktaki mezarlık içinde bulunan uzun mermerdir.
- tekye köşkü** :<Ar.+Far. Ok meydanında bulunan bir yer adı.
- tersâne bağçesi** :<İt.+Far. İstanbul Okmeydanı’nda bulunan bir yer.
- tîmâr** :<Far. 1.Yayın ve okun bakımı, ok bakımı, yaya tîmar vermek. 2. Atıştan önce yayın nemini almak, bu amaçla yayı yay sandığına ve güneşe bırakmak, yay sandığı, güneş tîmarı. 3. Beslediği sipahilerle harbe giden beylere -öşrünü almak üzere- ayrılan arazi.
- tîmârdâr** :<Far. 1. Yayın bakımıyla uğraşan kimse. 2. Tîmar işi ile uğraşan kimse.
- tîmârlı yay** :<Far.+T. Sinir döşeli dış yüzü ve kabzası kayın ağacı kabuğu kaplanmış kullanılmadan öncesi tîmar verilmesi gereken menzil ve koşu yayı, pişrev yayı, tozlu yay.
- tîr** :<Far. Ok.
- tîr-i ahen-i peykân** :<Far. Demir temrenli ok.
- tîr-âhenîn** :<Far. Demirden yapılmış ok. Minhac-ı Rumât’ta Allah için atılan demirden yapılmış ok olarak ifade edilmiştir.
- tîrendâz** :<Far. Ok atıcı, ok atan.
- tîrendâzân** :<Far. Ok atıcılar,ok atanlar.
- tîrendâzlîk** :<Far. Ok atıcılığı, kemankeş mesleği.
- tîrendâz menzili** :<Far.+Ar. Bir menzil ismidir. Eserde tam bilgi verilmemiştir.
- tîr-i hadîd** :<Far.+Ar. Sert , keskin ok. Minhac-ı Rumât’ta Demirci Kulu Cafer’in kullandığı belirtilmiştir.
- tîr-i mareke-gir** :<Far.+Ar.+Far. Savaş oku.
- tîr-i peykân** :<Far. Okun ucu, demreni.
- tîr-i pişrev** :<Far. Pişrev oku. bk. “pişrev”.
- tîrkeş** :<Far. 1. Ok ve yay çantası, ok kabı, okluk, sadak, tirdan, gedeleç.2. Tîrkeş yayıyla atılan demir temrenli harp oku. 3. Uzun, katı, kuvvetli harp yayı.
- tobcıbaşı ayağı** : Beşir Ağa Menzili’nin ayak yerinin diğer adı.
- tob taşı** : Azmayış Menzili’nin ayak taşı, Tekye Menzili’nin ayak taşı olan Top taşı’dır.
- tob yeri** : “menzil-i top yeri”. Ayak yeri Kağıthane yoluna beyaz küçük mermer olup Ahi Menzili’nin ana taşıdır.
- toķuzyüzci** : Menzil atışlarında sınıflara ayrılarak yarışan okçuların ikinci sınıfına dahil olanlarına dokyüzciler denilirdi. Yarışmada yedişer ok atma hakkı bulunan okçular, haki ok kullanıcılarıdır.
- toķuzyüzci kemânkeş** :<T.+Far. Dokuz yüz gezin üzerinde ok atanlar sınıfına giren kemankeşler, pehlivanlar.
- toķuzyüzci menzil** :<T.+Ar. Dokuz yüz gezin üzerinde ok atanların menzili.
- toķuzyüzci pehlevân** :<T.+Far. bk. “toķuzyüzci kemânkeş”.
- toz** : Menzil yaylarının dış yüzüne ve kabzalarına kaplanan kayın ağacı kabuğu.
- tullâb-ı kabza** :<Ar. Kabza tutmayı öğrenen öğrenciler.
- tûmâr** :<Ar. Tomar. Desteyle satılan puta oku.
- tutam** : Yay boyunu belirlemek için kullanılan, yaklaşık 11 cm’lik uzunluk ölçüsü.
- uncı şücâ** :<T.+Ar. “menzil-i uncı şücâ”. Ayak yeri, Haki Menzili bitişiğinde bulunan küçük mermer taştır. Baş taşı ise Ağalar Menzili’nin sağında Çoban Çeşmesi yakınında bulunan taştır.
- uşşâkî** :<Ar. “menzil-i uşşâkî âm-ı diger hâcı ismâ’il ”. Ayak taşı, Arkırı Menzili ayak yeri ile Hacı İsmail Menzili baş taşı arasında kısa beyaz mermerdir. Baş taşı ise Tekye köşesine yakındır.

uzun ok atmak: Boyları diğerlerine göre daha uzun olan oklara uzun ok denir. Normal bir okun boyu 66 cm kadar bir gez olduğu halde bunlar bir gezden daha uzun boylardaydı. Bu okların atılmasına uzun ok atmak denir.

vâdi-i hâşköy :<Ar.+Far. Ok meydanında olan Hasköy vadisi, yer adı.

vâdi-i piyâle paşa :<Ar.+Far.+T. Ok meydanında olan Piyale Paşa vadisi, yer adı.

vâdi-yi bahtiyâr :<Ar.+Far. Ok meydanında bulunan Bahtiyar vadisi, yer adı.

vasıtıyye :<Ar. Bir yay çeşidi.

vekîl-i şeyh-i meydân :<Ar. Okçulukta Şeyh-i Meydan'ın vekili.

ve'n-nüşşab :<Ar. Temrenli oklar.

ve'r-rimâye :<Ar. Ok, gülle, kurşun gibi şeyleri atma, atıcılık. "rimayet"

vetr :<Ar. Yay çilesi, kiriş.

yâ hâk :<Ar. Okçunun zikri, doğruluk, Tanrı ve gerçek anlamına gelen "Ya Hak"tı. Okçuların ok meydanında esen rüzgâra bakarak havayı gözlemleyip yâ hâk diye bağırarak oku atmasıdır. Buna "Yâ hâk Nidâsı" denir.

yasmak : Yasmak. Atış bittikten sonra yayın çilesini çıkarmak. Yaylar esneklikleri azalmasın diye kurulu olarak bırakılmazlardı. Bu yüzden atıştan sonra yasma işlemi yapılırdı. Buna yayı yasmak, kirişi indirmek, yayı boşaltma da denir. Aynı zamanda bu söz, atışı bırakmak anlamında gelir.

yaşşı kaya : Ok meydanının en eski menzildir. Diğer adı Mir'alem Ahmed Ağa Menzili'dir. bk. "mîr'alem ahmed ağa menzili".

yay : Yay, kavs, keman.

yaycı : Yay yapan esnaftır. Eskiden bu esnaf kuruluşunun dükkanlarının bir çoğu Bayezid ve Murat Paşa Türbesi etrafında bulunuyordu. Ayrıca Edirnekapi, Üsküdar ve Galata' da da bulunurdu.

yay çekmek : Yay çekmek.

yay takmak : Yay takmak.

yekke-süvâr :<Far. Binicilikte iyi olan, usta olan kişi, yeksüvar.

yeksüvâr :<Far. Tirendazların kullandığı bir çeşit ok. Tek parça kamıştan yapılan soyalı ve bakkam ayaklı menzil okudur.

yeksüvâr-ı kebîr :<Far.+Ar. "menzil-i tîr-i yeksüvâr-ı kebîr". Büyük Yeksüvar Menzili. Ayak yeri, Hacı İsmail Menzili ayak taşına yakın olup baş taşı Nakkaş Menzili taşları ile Ahi Menzili ayak taşı arasındadır.

yeksüvâr-ı şağîr :<Far.+Ar. "menzil-i yeksüvâr-ı şağîr nâm-ı diger menzil-i müderris". Küçük Yeksüvar Menzili. Ayak yeri, Cerrah Menzili ile Hacı İsmail Menzili arasındadır. Baş taşı Emin Menzili ile Arkırı Menzili ayak taşı arasında bulunmaktadır.

yeksüvâr menzili :<Far.+Ar. Yeksüvar okuyla açılan ve atılan menzil, şartlı menzil olarak da bilinmektedir.

yelek : Okun havada düzgün çalışmasını sağlayan tüyleri, yük, yele, yün.

yenîçeri ağası karlığı :<T.+Moğ.+T. İstanbul Okmeydanı'nda bulunan bir yer adı.

yıldız : Kuzeyden esen, ismi yerel balıkçılar tarafından verilen soğuk rüzgâr. Genellikle Karadeniz ve Marmara denizi üzerinden bir soğuk cephenin geçişinden sonra eser. Yazın serin, kışın ise soğuk hava taşır. Rüzgârın hangi yönden esdiği okçuluk açısından büyük önem taşımaktadır.

yıldız menzili :<T.+Ar. Diğer adı menzil-i tozkoparan e'l-ma'rûf bi-deliklikeya'dır. İstanbul Yıldız Menzili olarak da bilinir. Adını menzilin atıldığı rüzgârdan almıştır.

yollu yolunca...(oturmak) : Meydan toplantılarında kıdem ve protokol sırasını gözeterek oturmak.

yûsuf ağa ağa-yı dârü's-sa'âdetü's-şerîfe :<Ar.+Moğ.+Ar. bk. "yûsuf ağa".

- yūsuf ağa (menzili)** :<Ar.+Moğ. “menzil-i yūsuf ağa”. Ayak yeri Ahi Menzili ile Cafer Ayağı arasında küçük mermer taştır. Baş taşı, Bostancı Menzili'ne doğrudur.
- yūsuf deresi** :<Ar.+T. Ok meydanında bulunan bir yer adı.
- ẓaʿf-ı ırās** :<Ar. İdman ve meşk sırasında vücutta kuvetsizliğe sebep olma.
- zahm-ḥürde-i peykān** :<Far. Temrenin açtığı yara.
- zarb** :<Ar. Zarp yayları ile atılan zeytuni demir temrenli hedef oku.
- zarb yayları** :<Ar.+T. Uzun, sert ve sert kuvvetli talimhane yayı
- zevrā** :<Ar. Hz. Muhammed'in yayının adı.
- zihgîr** :<Far. Ok atanların parmaklarına taktıkları yüzük, halka.
- zihgîrciler** :<Far. Zihgîr yapan esnafa denir. Bunların Sishane üzerinde kurdukları dükkanlarda şirmâhi, balık dişi, sığır, gergedan, koç boynuzları gibi maddelerden zihgîr ürettiği bilinmektedir.
- zümre-i firendāzān** :<Ar.+Far. Okçular zümresi.

SONUÇ

Osmanlı döneminde genellikle kemankeşler tarafından kaleme alınan okçuluğa dair birçok eser görülmektedir. İlk eserler Arapçadan çeviri yoluyla Türkçeye kazandırılmış olmakla beraber daha sonra da birçok eser kaleme alınmıştır. Mehmed Emin Vahid Paşa'nın çeviri yazı yoluyla aktardığımız Minhâc-ı Rumât adlı eserinde 400 adet okçuluk terimi tespit edilmiştir. Bu terimler çalıştığımız eserdeki anlamları dikkate alınarak çok sayıda sözlük ve okçuluk konusunda yazılmış ve günümüz Türkçesine çevirisi yapılmış birçok eserden yararlanılarak anlamları verilmiştir. Tespit edilen okçuluk terimlerinin ağırlıklı olarak %28'i Arapça, % 20'ü Türkçe, %16'sı Farsça, %6'sı Arapça ve Türkçe, %6'sı Arapça ve Farsça, %5'i Farsça ve Arapça, %3'ü Türkçe ve Arapça, %2'si Türkçe ve Farsça, %2'si Arapça ve Moğolca, %1'i Farsça ve Türkçe, %1'i Rumcadan oluşmaktadır. Yüzde birden daha az olduğundan dolayı belirtmediğimiz (Arapça ve İtalyanca, İtalyanca ve Farsça, Türkçe ve Rumca, Rumca ve Türkçe, Rumca ve Arapça, Türkçe ve Moğolca, Türkçe-Farsça-Arapça, Farsça- Moğolca-Arapça) terimler de bulunmaktadır. Eserin içerisinde Arapça hadis ve kıssalara yer verilmesi eserdeki Arapça terim sayısının artmasına sebep olmuştur. Okçuluğa dair eserlerin çevrilmesi, söz varlığının tespit edilmesi, okçuluk tarihi ve dönemin dili açısından büyük önem arz etmektedir.

KISALTMALAR

- Ar.** : Arapça
bk. : Bakınız
cm. : Santimetre
Far. : Farsça
İt. : İtalyanca
m. : Metre
Moğ. : Moğolca
Rum. : Rumca
s. : Sayfa.
T. : Türkçe

KAYNAKÇA

- Anık, Ş. S. (2018). 17. Yüzyıla Ait Bir Okçuluk Risalesi: Tezkîre-i Rumât, (Transkripsiyon Ve Değerlendirme). Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bir, A., Kaçar, M., Acar, Ş. (2006). Türk Menzil Okçuluğu, Yay ve Okları, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* Cilt: VIII/Sayı: 1, s. 39-67.

- Develioğlu, F. (2012), *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Egüz, E. (2011), Telhîs-i Resâilât-ı Rumât'ta Geçen Okçuluk Terimleri ve Âdetleri Üzerine, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü III. Genç Bilim Adamları Sempozyumu*, Ankara.
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Kitabı 1 Giriş-Metin- Faksimile*, Ankara: TDK Yayınları.
- Göksu, E. (2018). *Okla Yükselen Millet, Türklerde Ok ve Okçuluk*, İstanbul: Okçular Vakfı.
- Gürbüz, F. (2019), *Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâcü'r-Rumât Adlı Eseri (İnceleme-Metin)* Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Gürgendereli, R. (2015). Bir Okçuluk Risâlesi: Kavsnâme, *Turkish Studies*, ISSN: 1308-2140, Cilt:10 Sayı: 8, s. 1313-1324.
- İnan, M. (1992). *Osmanlı İmparatorluğunda Okçuluk Spor ve Temel Teknikleri*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- İslâm Ansiklopedisi (2003). *Mehmed Emin Vahîd Paşa Maddesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 28, s.468-469.
- Kanar, M. (2013). *Farsça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.
- Karpowicz, A. (2018). *Osmanlı Türk Yayıları İmalî ve Tasarım* (Çeviren: Mehmet Yılmaz Akbulut). İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları.
- Küçükler, P. (2015). Tirkeş, Okluk, Kiş ve Kişlik Kelimeleri Üzerine, 7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri. Fırat Üniversitesi/Elazığ 16-18 Ekim 2014 I. Cilt s. 765-771.
- Mütercim Asım Efendi (2000). *Burhân-ı Katı* (Haz. M. Öztürk, D. Örs). Ankara: TDK Yayınları.
- Ögel, B. (2016). *Türklerde Devlet Anlayışı*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Özkafa, F. (2018). Okçuluk ve Hat Sanatı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. Marmara Üniversitesi, Cilt:7/ Sayı:3, s. 1642-1672.
- Redhouse, J. W.(2016). *Müntahabât-ı Lügât-i Osmaâniyye* (Haz. R. Toparlı, B. Eyövge Yılmaz, Y. Yılmaz). Ankara: TDK Yayınları.
- Sami, Şemseddin (2007). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sarı, Mevlût (1984). *El-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat*. İstanbul: İpek Yayın Dağıtım,.
- Şenarslan, N. F. (2012). *Risâle-İ Kavsiyye Der Beyân-ı Zümre-i Tîr-Endâzân İnceleme-Metin-Dizin*. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Şenarslan, N. F. (2018). Mahmud B. Muhammed B. El-Hasan El-Ezherî Es-Sarayî Ed-Derbendî'nin Bugyetü'l-Merâm Gâyetü'l-Garâm Şerhi: Kavs-Nâme, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 64, s. 412-426.
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları,.
- Tunç, Ali (2000). *Osmanlı Devleti'nde Spor (Okçuluk)*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi,.
- Turan, S., Gürbüz F. (2019). Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Minhâcü'r-Rumât Adlı Eseri, *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:5, Sayı:2 s. 62-64.
- Uçar, İ. (2013). "Ok Atıcılığının Kuralları" *Kavaidü'r Remy, Abdullah el-Kâtip*. Ankara: Mucize Yayınları.
- Uçar, İ. (2015). Divânu Lugâti't-Türk'te Yer Alan Okçuluk Terimleri Ve "Yük - Yün" Sözcüklerinin Kullanımı Üzerine, *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science (JASS)*, Cilt:2, Sayı: 38, s. 85-90.
- Yeğin, A., Badıllı, A., Hekimoğlu, İ., Çalım, İ. (1985). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Büyük Lûgat*, İstanbul: TUR-DAV A.Ş.
- Yücel, Ü. (2015). *Türk Okçuluğu*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Diğer Kaynaklar

- Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, <http://www.lugatim.com/>
 TDK Sözlükleri, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>
 Luggat Osmanlıca-Türkçe Sözlük, <https://www.luggat.com/>